

ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Розглянуто означення поняття «інформаційна культура фахівця» та шляхи формування інформаційної культури особистості. Зроблено висновок, що знання, уміння і навички фахівця в галузі комп'ютерних технологій є гарантом суверенізації особистості з метою реалізації творчих ресурсів людини.

Ключові слова: культура, фахівець, формування інформаційної культури, педагогічний університет, підготовка вчителя.

Рассмотрено понятие «информационная культура специалиста» и пути формирования информационной культуры личности. Сделан вывод о том, что знания, умения и навыки специалиста в сфере компьютерных технологий являются гарантом суверенизации личности с целью реализации творческих ресурсов человека.

Ключевые слова: культура, специалист, формирование информационной культуры, педагогический университет, подготовка учителя.

The term «specialist's information culture» and ways of personality's information culture formation have been considered. The following conclusion has been drawn: a specialist's knowledge, skills and habits concerning computer technologies guarantee a personality's sovereignty and assist in realization of his creativity.

Key words: culture, specialist, the moulding of the informational culture, pedagogical university, training the teacher.

Постановка проблеми. Інформатизація освіти на сьогодні однією з ключових умов, що визначає подальший успішний розвиток економіки, науки і культури в процесі впровадження комп'ютерних технологій. Нині спостерігається необхідність осмислення її місця і ролі в змінах, що відбуваються. Крім того, саме позицією особистості визначаються цілі та результати прогресу. Наприклад, у науковій діяльності пріоритетного значення набувають інтереси вченого, ставиться завдання забезпечення належних умов для організації досліджень з урахуванням особливостей людини, актуалізується проблема гуманітарного регулювання й управління наукою. З розширенням використання комп'ютерної техніки спостерігається тенденція до зростання потреби людини підсилити відчуття власної значущості. Отже, з одного боку, нам потрібні такі знання і навички, котрі можна енергійно й ефективно використовувати для подальшого розвитку науки, техніки, культури, для виявлення величезного потенціалу комп'ютерних технологій, а з іншого боку, – ці знання і навички мають стати гарантом суверенізації особистості заради якнайповнішої реалізації творчих ресурсів людини.

Для досягнення зазначених результатів навчання вкрай необхідним є розвиток інформаційної культури. Тому доречно було б торкнутися питання про формування інформаційної культури фахівця. Най-

частіше це поняття вживається для характеристики широти знань фахівця. Разом із тим поняття інформаційної культури немов би підкреслює зв'язок її з духовною культурою особистості, а також – цілісність, як цілісна і сама духовна культура.

Аналіз попередніх досліджень. Професійно значущі якості особистості основані сьогодні не стільки на критеріях об'єму та повноти конкретних знань, скільки на здатності самостійно їх поновлювати, ставити та розв'язувати професійні завдання, виробляти критерії відбору найефективніших із них. В умовах неперервно зростаючих можливостей реального доступу до інформації з будь-якої країни світу та будь-якою мовою за допомогою глобальних систем телекомунікації, для кожної людини є необхідним самостійно вміти розробляти раціональну стратегію пошуку необхідної особисто йому інформації з-поміж багатьох наявних. Тому стрімко зросли вимоги до інформаційної культури особистості. Людина потребує в сформованих навичках ефективної взаємодії з інформаційним середовищем, уміннях використовувати надані нею можливості, тобто певний рівень культури поведінки в інфосфері – «глобальній інфраструктурі електронних засобів зберігання, оброблення та передавання інформації» [3].

Інформаційній культурі особистості присвячено чимало робіт [1-8]. Сучасні погляди на освіту як освіту «людини культури» [1] також примушують

нас звернутися до аналізу змісту цього поняття, уведеного в практику освіти академіком А. П. Єршовим [3].

Поняття «культура» є складним. Культура в різних її проявах є об'єктом і предметом вивчення деяких конкретних наук. Для філософії властивий розгляд культури в її загальних рисах.

Сам термін «культура» має походження від латинського слова «culture» «обробіток землі, догляд». Цей термін якомога точніше визначає сутність поняття культури, під яким філософи розуміють усі види перетворюючої діяльності суспільства і людини разом з її результатами. Нині поняття «культура» часто також вживається як міра рівня освіченості та вихованості людини.

Про культуру людини можна говорити з урахуванням низки особливостей (національних, вікових тощо), у контексті різноманітних сфер життєдіяльності (професійної, особистісної), у тому числі, в контексті інформаційних процесів і відношень, тобто правомірним є вивчення інформаційної культури особистості.

Метою цієї статті є розгляд означення поняття «інформаційна культура особистості» та визначення шляхів її формування в діяльності сучасного фахівця.

Виклад основного матеріалу. Інформаційна культура – це рівень умінь цілеспрямованої роботи з інформацією, використання нових інформаційних технологій для роботи з нею; а також сформованість системи наукових знань і морально-етичних норм роботи з інформацією.

Незважаючи на різноманітність поглядів з точки зору окремих сторін на інформаційну культуру фахівця, можна виділити дві позиції. Перша – це знання, якими має оволодіти фахівець. Інша пов'язана з тим, що інформаційна культура позначається як якісна характеристика особистості.

Становлення інформаційної культури людини здійснюється в її повсякденній діяльності під впливом засвоєння побутових знань і вмінь, інформації засобів масових комунікацій, під час самоосвіти, в процесі спілкування в сім'ї, на роботі. Це – некерований процес. Він організовується за умов цілеспрямованого розвитку інформаційної культури особистості системами навчання і виховання. Проте, не маючи чіткого уявлення про зміст інформаційної культури особистості, названі системи діють хаотично, форми і методи, які використовуються – випадкові. Обґрунтування змісту інформаційної культури особистості допоможе чіткіше формулювати цілі навчання і виховання, ефективніше використовувати наявні засоби впливу на людину.

Інформаційна культура виявляється:

- в умінні пошуку необхідних даних з використанням різних джерел інформації;
- у здатності використовувати у своїй діяльності комп'ютерні технології;
- в умінні виділяти у своїй професійній діяльності інформаційні процеси і керувати ними;
- в оволодінні основами аналітичної переробки інформації;

- в оволодінні практичними способами роботи з різною інформацією;

- у знанні морально-етичних норм роботи з інформацією.

Сформованість інформаційної культури як частини педагогічної культури відкриває значні можливості для оптимізації процесу навчання. Викладачі дістають можливість:

- застосовувати нові методи і способи уявлення, оброблення даних (знань студентів, їхньої успішності тощо);

- використовувати у своїй викладацькій діяльності широкий спектр навчальних матеріалів і наочної допомоги;

- розробляти і використовувати комп'ютерні навчальні та контролюючі програми;

- підвищувати свою кваліфікацію шляхом дистанційного навчання у вищих навчальних закладах;

- використовувати для свого професійного зростання і самоосвіти інформаційні ресурси комп'ютерних мереж.

Для того, щоб із стін вищої школи виходили фахівці з власним світобаченням, які могли б критично дивитися на сьогоденні реалії та реформувати їх, атмосфера вузівського життя має змінитися, перестати бути рутинною і стати достовірно культурною, подавати приклад творчого ставлення до дійсності. Створення такої атмосфери має стати справою кожного викладача і всіх кафедр – гуманітарних, загальнонаукових, профільних. На останні лягає ще додаткова відповідальність – студент має отримати надійний інструментарій, що дозволить його творчому потенціалу не залишитися нереалізованим.

Рівень розвитку інформаційної культури студентів залежить не тільки від якості знань, умінь і навичок роботи з інформацією, а й від психологічної і професійної готовності викладача до роботи з інформаційно-технологічними засобами.

Процес формування інформаційної культури майбутнього фахівця передбачає такі умови роботи для викладача ВНЗ:

- відбір (на кожному етапі підготовки) змісту, поєднання форм і методів навчання, спрямованих на реалізацію цільових установок і досягнення заданого рівня сформованості інформаційно-технологічної складової професійної культури викладача;

- спрямованість підготовки на формування інтелектуальних інструментальних засобів пізнання й організації інформаційних процесів з метою ухвалення професійних рішень;

- адекватність навчально-інформаційного середовища професійному середовищу за основними параметрами (професійно значущі засоби, професійно значущі ресурси).

Для формування інформаційної культури майбутніх фахівців потрібно дотримуватися таких умов:

1. Відповідність змісту навчальних планів і програм тенденціям розвитку інформаційних технологій у конкретних галузях.

2. Упровадження нових інформаційних технологій до вищої освіти.

3. Формування у студентів професіоналізму в оволодінні засобами інформатики й обчислювальної техніки та здатності застосовувати нові інформаційні технології за профілем їхньої діяльності.

4. Високий рівень професійної підготовки викладачів-фахівців у галузі інформаційних і комп'ютерних технологій.

5. Наявність сучасної технічної (комп'ютерної) бази.

Інформаційна підготовка майбутніх фахівців повинна носити безперервний характер. Формування інформаційної культури має здійснюватися на всіх ступенях вищої освіти і за всіма напрямками предметів і дисциплін, що вивчаються.

Для цього необхідна безперервно діюча система підвищення кваліфікації викладачів ВНЗ, оснащена сучасною комп'ютерною і телекомунікаційною технікою, відповідним програмним і методичним забезпеченням, здатним задовольняти професійні потреби. При цьому, враховуючи недостатню розробленість програмного (комп'ютерного) і методичного (із застосуванням нових інформаційних технологій) забезпечення навчального процесу, можна зробити висновок про наявність величезного поля діяльності для викладачів і студентів ВНЗ, які володіють інформаційною культурою.

Відповідно до сучасних вимог щодо інформаційної культури фахівця в Інституті математики, фізики і технологічної освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського розроблено і реалізується система багаторівневої безперервної інформаційно-технологічної підготовки, що особливу увагу приділяє питанням безперервності, наступності та достатності інформатизації навчального процесу, інтеграції спеціальних і інформаційних дисциплін, формуванню професійно-орієнтованого інформаційного середовища й єдиного інформаційного простору. В основу змісту підготовки дипломованих фахівців покладено такі принципи:

- формування інформаційної культури фахівця, адекватної сучасному рівню і перспективам розвитку інформаційних процесів і систем, що можливе тільки за умов комплексного використання інформаційних технологій у навчальному процесі університету як сукупності трьох взаємопов'язаних компонентів – об'єктів вивчення, інструментів вивчення спеціальних, зокрема педагогічних, а також загальногалузевих дисциплін і нових освітніх технологій;

- розділи інформатики включають основу інформаційної культури, технічну базу інформаційних технологій, системне програмне забезпечення і основи програмування, що вивчаються студентами всіх спеціальностей у вигляді інтегрованих курсів, але з урахуванням профілю майбутньої професійної діяльності;

- у змісті базового курсу інформатики виділяється інваріантна частина, що містить фундаментальні методологічні знання і вивчається на лекціях, і варіативна частина, котра динамічно змінюється і стосується програмного і технічного забезпечення ЕОМ; вона вивчається на практичних і лабораторних заняттях;

- для підвищення професійної компетентності випускника інституту математики, фізики і технологічної освіти в галузі інформаційних технологій, крім загальноосвітнього курсу інформатики у навчальні плани додатково включаються прикладні курси, орієнтовані на предметну галузь і професійне середовище діяльності фахівця;

- для реалізації індивідуальних освітніх траєкторій у навчальних планах передбачаються елективні дисципліни інформаційного циклу, що враховують різні рівні комп'ютерної підготовки студентів і сферу майбутніх професійних інтересів;

- комп'ютерно-орієнтовані освітні технології, що використовуються в навчальному процесі, мають раціонально поєднуватися з традиційними технологіями навчання студентів і підтримуватися сучасними технічними засобами.

Після завершення початкового рівня підготовки значна кількість студентів починає активно використовувати можливості інформаційних технологій у процесі самостійного вивчення загальноосвітніх і спеціальних, психолого-педагогічних дисциплін, зокрема, в процесі виконання курсових робіт. При цьому знаходять практичне застосування набуті раніше навички роботи з прикладними та інструментальними продуктами, інформаційні ресурси Internet.

Вирішення різного роду прикладних завдань у науці, техніці, економіці, виробництві неможливе без знання методів обчислювальної математики, а вирішення головного завдання в галузі дидактичного моделювання – створення конструктів з оптимальними властивостями або синтез оптимального процесу і технології – без уміння застосовувати на практиці різні методи оптимізації. Тому головною метою спеціальних курсів є вивчення різних педагогічних ситуацій, набуття навичок моделювання їх мовою математики, вибору того або іншого чисельного методу залежно від типу і складності вирішуваного завдання.

Знання основ математичного програмування, наприклад, одержані студентами з курсу «Основи математичного програмування», знаходять практичне застосування під час вивчення таких дисциплін, як «Логістика», що є за своїм змістом міждисциплінарним курсом. Засвоєння студентами методів комп'ютерного моделювання окремих компонентів майбутньої професійної діяльності і аналізу комп'ютерних моделей має практичне значення, оскільки ці методи широко використовуються в роботі реально діючих підприємств, фірм, компаній тощо.

У процесі вивчення курсу «Основи математичного програмування» і елективних дисциплін інформаційного циклу студентам пропонується самостійна дослідницька і практична робота під керівництвом викладача, що полягає в моделюванні навчального або виробничого завдання та пошуку її оптимального розв'язку. Цей спосіб є методом навчання через проблематизацію навчальної ситуації і дозволяє студентам актуалізувати свій творчий потенціал, оскільки на початковому етапі ані їм, ані викладачеві не відомий конкретний розв'язок тієї або іншої

задачі, і необхідно застосовувати різні засвоєні методи. Залежно від типу поставленого завдання варіюється і форма роботи студентів – індивідуальна або групова, і форма результатів від розгорнутого психолого-педагогічного аналізу оптимального розв'язку навчального завдання до курсової або дипломної роботи і впровадження побудованої моделі до реального навчального процесу.

Проблематизація навчальної ситуації використовується як базовий засіб формування інформаційної культури майбутніх фахівців. За допомогою проблематизації досягається вдосконалення таких аспектів інформаційної культури, як вміння шукати необхідну інформацію, аналізувати і синтезувати її, оволодіння практичними способами оброблення інформації, вміння застосовувати сучасні комп'ютерні технології для пошуку, сортування й обробки потрібної інформації. У процесі реалізації проблематизованого навчального проекту студенти переходять на вищі рівні володіння інформаційною культурою, а викладач забезпечує виконання умов своєї навчальної роботи, як, наприклад, адекватність навчально-інформаційного середовища професійному середовищу з основних параметрів, а також спрямованість роботи на

формування організації інформаційних процесів з метою ухвалення професійних рішень.

У вітчизняних навчальних закладах сьогодні йде активний процес упровадження інформаційних систем, що дозволяє в процесі наукової роботи, курсового та дипломного проектування виконувати конкретні роботи за замовленням установ.

Висновок. Отже, багаторівнева система інформаційно-технологічної підготовки є єдиним інтегрованим комплексом, метою якого є практична реалізація можливостей комп'ютерних технологій на всіх етапах навчання в університеті і в подальшій професійній діяльності фахівця.

З розширенням використання комп'ютерної техніки спостерігається тенденція до зростання потреби людини підсилити відчуття власної значущості. Отже, нам потрібні такі знання і навички, які, з одного боку, можна енергійно і ефективно використовувати для подальшого розвитку науки, техніки, культури, для виявлення величезного потенціалу комп'ютерних технологій, а з іншого боку, – ці знання і навички мають стати гарантом суверенізації особистості для реалізації творчих ресурсів людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти : [монографія] / В. Ю. Биков. – К. : Атіка, 2009. – 684 с.
2. Гуревич Р. С. Інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі і наукових дослідженнях / Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія. – К. : Освіта України, 2006. – 386 с.
3. Ершов А. П. Информатизация: от компьютерной грамотности учащихся к информационной культуре общества / А. П. Ершов // Коммунист. – 1988. – № 2. – С. 42–54.
4. Информатика и культура : [сб. научн. трудов] / отв. ред. И. С. Ладенко. – Новосибирск: Наука, 1990. – 232 с.
5. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования / Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина, М. В. Моисеева, А. Е. Петров ; под. ред. Е. С. Полат. – М. : Изд. Центр «Академия», 2005. – 272 с.
6. Прокопенко І. Ф. Інформатизація вищих педагогічних навчальних закладів – як мрії перетворити на дійсність / І. Ф. Прокопенко, В. Ю. Биков, В. А. Раков // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2003. – № 2 (26). – С. 3–6.
7. Тофлер Елвін. Третя хвиля / Елвін Тофлер. – К. : Видавн. дім «Всесвіт», 2000. – 480 с.
8. Трайнев В. А. Информационные коммуникационные педагогические технологии (обобщения и рекомендации) / В. А. Трайнев, И. В. Трайнев. – М. : Изд. корпорация «Данилов и К^о», 2008. – 280 с.

Рецензенти: д.пед.н., професор Мещанінов О. П.;
д.пед.н., професор Букач М. М.

© Шестопалюк О. В., 2011

Стаття надійшла до редколегії 15.04.2011 р.